

CZĘŚĆ III: RECENZJE

**RECENZJA KSIĄŻKI BARBARY DOBROWOLSKIEJ,
„POSTAWY NAUCZYCIELI WOBEC EDUKACJI MIĘDZYSZKOLNEJ
A KULTURA SZKOŁY. STUDIUM SPOŁECZNO-PEDAGOGICZNE”,
OFICyna WYDAWNICZA „IMPULS”, KRAKÓW 2015****REVIEW OF THE BOOK BY BARBARA DOBROWOLSKA,
“TEACHERS’ ATTITUDES REGARDING INTERCULTURAL EDUCATION
VS SCHOOL CULTURE. A SOCIO-PEDAGOGICAL STUDY”.
„IMPULS” PUBLISHER, CRACOW 2015****Anna Maria Jeznach**

Collegium Mazovia Innowacyjna Szkoła Wyższa, Siedlce

Jeznach A.M. (2016), *Recenzja książki Barbary Dobrowolskiej, „Postawy nauczycieli wobec edukacji międzyszkolnej a kultura szkoły. Studium społeczno-pedagogiczne”*. Rozprawy Społeczne, 2 (10), s. 83-85.

Idea edukacji międzykulturowej, i warunkujących jej sposób realizacji kompetencji kulturowych oraz międzykulturowych, stanowią przedmiot zainteresowania przedstawicieli wielu dyscyplin naukowych (socjologów (Markowska, 1990, s. 109-117), antropologów kulturowych (Czerniejewska, 2008), psychologów międzykulturowych (Boski, 2009), pedagogów międzykulturowych¹). Interesując się publikacjami poświęconymi temu zagadnieniu można zauważyć szereg aspektów tej problematyki m.in. przygotowanie nauczycieli do pracy w warunkach różnicowania kulturowego (Szczurek-Boruta, 2014), kwestię postaw Polaków wobec „obcych” (Nikitorowicz, 2012, s. 15), wobec innych narodów (Bera i Korczyński 2012), (CBOS, 2010), (CBOS, 2013), ujęcia postaw wiążące się z przeobrażeniami społecznymi (Bera i Korczyński, 2012, s. 56), a także problemy dotyczące defaworyzowania grup etnicznych (Grzymała-Kozłowska, 2012).

B. Dobrowolska już we wprowadzeniu podkreśla duże znaczenie postaw nauczycieli wobec wielokulturowości i wychowania, dla integracji i dialogu międzykulturowego w pracy współczesnej, polskiej szkoły (s. 9).

Publikacja składa się z siedmiu rozdziałów pozwalających na stopniowe przechodzenie od społecznych kontekstów postaw, przez kategorie pojęciowe wielokulturowości i międzykulturowości w edukacji, przez ujęcie teoretyczne kultury szko-

ły w kontekście międzykulturowym dochodząc do badań własnych dotyczących postaw nauczycieli wobec edukacji międzykulturowej, uwarunkowań kultury szkoły oraz zależności między postawami nauczycieli wobec edukacji międzykulturowej a kulturą szkoły.

Autorka w pierwszym rozdziale przedstawia interdyscyplinarną kategorię postaw, ukazując jej podstawy teoretyczne, jej wymiary i uwarunkowania, klasyfikacje postaw, praktyczne konotacje, konstrukcję postawy.

Rozległa analiza teoretyczna obejmuje trzy rozdziały. W drugim rozdziale znajduje się rzetelny opis dwóch kategorii różnicowania kulturowego: wielokulturowości i międzykulturowości w perspektywie edukacyjnej, gdzie tę drugą uznano za kategorię aksjologiczną (s. 289). Autorka przedstawia zadania współczesnej edukacji wobec wielokulturowych społeczeństw, szczegółowo charakteryzuje polską szkołę w obliczu różnicowania kulturowego, analizując treści edukacji międzykulturowej, powołując się na Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie ramy programowej (analiza zapisów w podstawie programowej) oraz kształcenia w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2012 r.poz.977) (s. 40). B. Dobrowolska zwraca uwagę na takie zapisy: „szacunek dla innych ludzi”, „gotowość do uczestnictwa w kulturze”, „kształtowanie postawy obywatelskiej (...) kształtowanie postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji” a także na wrażliwość kulturową samego nauczyciela i jego świadomość procesów społecznych (s. 40). Dodatkowo autorka publikacji wskazuje

¹ Lewowicki, (2000, s. 25, 2011); Lewowicki, Ogrodzka-Mazur red. nauk., (2010); Lewowicki, Ogrodzka-Mazur, Szczurek-Boruta red., (2000, 2011); Nikitorowicz, (1995, 2009, 2010), Nikitorowicz, Sadowski, Musiejuk (2011); Grzybowski, (2007, 2008, s. 57-68, 2011, 2012).

Adres korespondencyjny: Anna Maria Jeznach, Collegium Mazovia Innowacyjna Szkoła Wyższa w Siedlcach, ul. Sokołowska 161, 08-110 Siedlce, e-mail: ajeznach@mazovia.edu.pl, tel.: 25 633 30 32

Czasopismo Open Access, wszystkie artykuły udostępniane są na mocy licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-użycie niekomercyjne-na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-SA 4.0, <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>).

na potrzebę przygotowania nauczycieli do realizacji treści edukacji międzykulturowej oraz przywołuje stanowisko D. Kluz-Stańskiej (Kluz-Stanska, 2003, s. 51) (s. 40), dotyczące czterech zakresów reakcji szkoły i nauczyciela na nową sytuację (zróżnicowania kulturowego): świadomość, stosunek (postawy i nastawienia) aspiracje i kompetencje. Za szczególnie interesujący można uznać podrozdział poświęcony postawom nauczycieli wobec edukacji międzykulturowej zawierający przedstawienie kompetencji międzykulturowych nauczycieli z ich praktycznym wymiarem (s. 64-70).

Autorka zaprezentowała kulturę szkoły, umieszcawiając ją w kontekście postaw nauczycieli wobec międzykulturowości. Jest to wynikiem przekonania Autorki, że: „jakość pracy szkoły i jej niepowtarzalny charakter tworzą ludzie (nauczyciele) o znacznym wpływie na organizację procesu nauczania, determinujący aksjologię szkolnych zasad i ich realizację w postaci zarówno widocznych, materialnych skutków swoich działań jak i przekonań, rytuałów, norm, znaczeń, relacji ze środowiskiem społecznym oraz postaw konstytuujących się w różnych obszarach pracy tej instytucji” (s. 71).

Uwagę zwracają bogate, interdyscyplinarne podstawy teoretyczne mające swoje źródło w pedagogice (m.in. koncepcja wielokulturowej tożsamości i dialogu ku integracji J. Nikitorowicza, orientacja T. Lewowickiego dotycząca czterech wymiarów edukacji międzykulturowej) psychologii a także antropologii m.in. doktryna relatywizmu kulturowego M. J. Herskovitza akcentująca tolerancję wobec odmienności kulturowych i poszanowanie wartości „innych” (s. 104).

Opisana strategia badań zachęca czytelnika do zapoznania się z częścią empiryczną. Diagnoza postaw nauczycieli akademickich wobec edukacji międzykulturowej obejmuje ogólną charakterystykę nauczycieli oraz, zgodnie z przyjętą przez autorkę strukturalną teorię postaw S. Nowaka, komponent poznawczy postaw, komponent emocjonalny postaw nauczycieli i komponent behawioralny, chociaż badaczka nie zdecydowała się na uwzględnienie cech postaw. Za atut tej części publikacji można uznać przedstawienie narracji nauczycieli dotyczących pracy w warunkach wielokulturowości, wzbogacających materiał badawczy (s. 111).

Badania własne autorki dotyczyły również kultury szkoły. Badaczka zdecydowała się uporządkować materiał badawczy przedstawiając czynniki personalne i organizacyjne tworzące tę kulturę, działania sprzyjające rozwojowi kultury szkoły oraz czynniki negatywne wpływające na kulturę szkoły.

B. Dobrowolska uznała szkołę za istotny obszar działań społeczno-kulturowych, który implikują określone postawy, myślenie, współdziałanie, kształtowanie wrażliwości kulturowej. Według autorki publikacji szkoła powinna być: „nastawiona na formowanie i rozwijanie jednostek zdolnych w przyszłości do twórczego i bezpiecznego formowania przyszłości” (s. 298). Autorka publikacji wskazała

na zależności pomiędzy postawami nauczycieli wobec edukacji międzykulturowej a kulturą szkoły.

W przeprowadzonych badaniach autorka zastosowała metodologię ilościową i jakościową, posłużyła się zarówno metodą sondażu diagnostycznego, jak i metodą monografii.

Uwagę czytelnika zwracają zawarte w podsumowaniu wnioski z badań. B. Dobrowolska podkreśla m.in. że: „postawy nauczycieli wobec zadań związanych z edukacją międzykulturową (...) warunkują określoną jakość szkoły, stanowiącą o jej szeroko pojętej kulturze (s. 289). Poza tym:

„Większość badanych nauczycieli reprezentuje przeciętny poziom postaw wobec edukacji międzykulturowej.

Poziom postaw jest zróżnicowany przez takie zmienne jak pośredniczące: środowisko szkoły oraz doświadczenie w pracy z dziećmi z innego kręgu kulturowego oraz inne nie uwzględnione w modelu czynniki.

Wiedza nauczycieli oraz ich kompetencje wpływają nieznacznie na działania w zakresie EM a ich emocje i praktyka pedagogiczna wynikająca z realizacji treści międzykulturowych i pracy z dzieckiem „Obcym” nie mają znaczącego wpływu na rozwijanie ich sfery poznawczej w przedmiotowym zakresie” (s. 292).

Wnioski zawarte w książce Dobrowolskiej (2015) *Postawy nauczycieli wobec edukacji międzyszkolnej a kultura szkoły. Studium społeczno-pedagogiczne*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls” mogą być inspiracją dla innych badawczy. Publikacja została zarekomendowana dla osób, którym bliska jest idea edukacji międzykulturowej. Należy dodatkowo podkreślić, że może być również wartościową lekturą dla nauczycieli i wychowawców niezależnie od poziomu i profilu kształcenia.

O tej problematyce pisali m.in.:

1. Bera R., Korczyński M. (2012), *Dystans społeczny emigrantów polskich wobec „obcych” i „innych”*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
2. Boski P. (2009), *Kulturowe ramy zachowań społecznych. Podręcznik z psychologii międzykulturowej*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
3. CBOS (2013), *Stosunek Polaków do innych narodów. Komunikat z badań*. BS12/2013. oprac. B. Roguska. Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa.
4. CBOS (2010), *Stosunek do Polaków do innych narodów*. BS/12/2010. oprac. Wądołowska K. Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa.
5. Czerniejewska I. (2008), *Edukacja wielokulturowa w Polsce w perspektywie antropologii*. Instytut Etnologii i Antropologii kulturowej, UAM, Poznań.
6. Grzybowski P.P. (2007), *Edukacja europejska – od wielokulturowości ku międzykulturowości*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.

7. Grzybowski P.P. (2011), *Edukacja międzykulturowa –przewodnik*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
8. Grzybowski P.P. (2011), *Spotkania z Innymi. Czytania do edukacji międzykulturowej*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
9. Grzybowski P.P. (2012), *Doktor klaun. Terapia śmiechem, wolontariat, edukacja międzykulturowa*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
10. Grzybowski P.P. (2012), *Edukacja międzykulturowa – konteksty. Od tożsamości po język migowy*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
11. Grzybowski P.P. (2008), *Edukacja w warunkach zróżnicowania kulturowego*. Studia i Rozprawy, s. 57-68.
12. Grzymała-Kozłowska A. (2012), *Paradoksy polskiej tolerancji. Postawy wobec mniejszości i imigrantów w Polsce na tle Europy*, W: A. Jasińska-Kania (red.), *Wartości i zmiany. Przemiany postaw Polaków w jednoczącej się Europie*. Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa.
13. Kapciak A., Korporowicz L., Tyszka A. (red.) (1995), *Komunikacja międzykulturowa: zbliżenia i impresje*. Instytut Kultury, Instytut Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
14. Lewowicki T. (2000), *W poszukiwaniu modelu edukacji międzykulturowej*, W: T. Lewowicki przy współudziale Ogrodzkiej-Mazur E. i Szczurek-Boruty A. (red.), *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*. Uniwersytet Śląski, Katowice, s.25.
15. Lewowicki T., Ogrodzka-Mazur E. (red. nauk.) (2010), *Edukacja międzykulturowa – teorie, poglądy, doświadczenia społeczne*. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
16. Lewowicki T., Ogrodzka-Mazur E., Szczurek-Boruta A. (red.) (2000), *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*. UŚ, Katowice.
17. Lewowicki T., Ogrodzka-Mazur E., Szczurek-Boruta A. (red.) (2011), *Edukacja międzykulturowa – dokonania, problemy, perspektywy*. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji. Uniwersytet Śląski, Wyższa Szkoła Nauczycielstwa Polskiego ZNP w Warszawie. Wydawnictwo Adam Marszałek, Cieszyn-Warszawa-Toruń.
18. Lewowicki T. (2011), *Cztery spojrzenia na wielokulturowość i edukację międzykulturowość*, W: Pogranicze. Studia Społeczne.
19. Markowska D. (1990), *Teoretyczne podstawy edukacji międzykulturowej*. Kwartalnik Pedagogiczny, nr 4, s. 109-117.
20. Nikitorowicz J. (1995), *Pogranicze, tożsamość, edukacja międzykulturowa*. Wyd. Trans-Humana, Białystok.
21. Nikitorowicz J. (2009), *Edukacja regionalna i międzykulturowa*. WAIp, Warszawa.
22. Nikitorowicz J. (2010), *Grupy etniczne w wielokulturowym świecie*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Sopot.
23. Nikitorowicz J. (2012), *Funkcje współczesnej szkoły w kontekście wyzwań społeczeństw wielokulturowych*, W: Lewowicki T., Różańska A., Piechaczek-Ogierman G. (red.), *Wielokulturowość i problemy edukacji*. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego. Wyższa Szkoła Pedagogiczna Związku Nauczycielstwa Polskiego, Cieszyn-Warszawa-Toruń, s.15.
24. Nikitorowicz J. (red.), (1995), *Edukacja międzykulturowa. W kręgu potrzeb, oczekiwań i stereotypów*. Wyd. Trans-Humana, Białystok.
25. Nikitorowicz J., Sadowski A., Musiejuk D. (2011), *Edukacja międzykulturowa*, W: *Pogranicze. Studia Społeczne*. Tom XVII, cz. I i II. Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
26. Szczurek-Boruta A. (2014), *O przygotowaniu nauczycieli do pracy w warunkach wielokulturowości-konteksty, opinie studentów, propozycje*. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
27. Szczurek-Boruta A. (2013), *Doświadczenia społeczne w przygotowaniu przyszłych nauczycieli do pracy w warunkach wielokulturowości*. Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.